

HOORT GOALENOE HASJEEM TSEWAKOT SJEMO KEDOSJ JISRAEEL IN DE NIEUWE NIK-SIDDOER?

Door: Rabbijn mr. drs. R. Evers

Tekst:

Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisraeel (Jesaja 47: 4).

Betekenis:

Onze Verlosser, G'd van de Heerscharen is Zijn Naam, de Heilige van Israel.

Plaats in de Siddoer:

Direct voor de laatste beracha Baroech...Ga'al Jisraeel voor de Sjemonee Esree.

Omstandigheden:

Staat tussen haakjes in de Dasberg N.I.K.-siddoer. Moet dit nu wel of niet worden uitgesproken?

Resultaten onderzoek:

Bij het onderzoek heb ik mij gebaseerd op het uitvoerige werk 'Sjorsjee Minhag Asjkenaz' van Rabbi Benjamin Sjelomo Hamburger, Machon Moresjet Asjkenaz, Bnee Berak, Israel, 1995, deel I, pag 98 e.v..

In de meeste 'moderne' Asjkenazische siddoeriem komt deze vers, pasoeek wel voor maar dit is niet de oorspronkelijke Asjkenazische noesach (zie eerdere stuk over het begrip noesach). Dit komt omdat veel Asjkenazische siddoeriem tekstgedeelten hebben overgenomen uit Franse, Spaanse (Sefardische) en laatstelijk ook Chassidische siddoeriem.

De meest authentieke Asjkenazische siddoeriem, zoals die van Rabbi Jehoeda hechassied (4977) en Rabbi Eliezer uit Worms, de auteur van de 'Rokeach' (4997) vermelden als uitleg, dat het tekstfragment Tsoer Jisraeel volgens Kabbalistische principes 14 woorden bevat en niet meer.

Er bestaat nog een andere noesach, die luidt 'biglal avot tosja banim vetavie geola livnee venehem' dat gezegd wordt tussen 'Hasjeem jimloch' en 'ga'al Jisraeel'.

Dit tekstfragment bestaat nog steeds in de noesach Roma en werd door de Asjkenazische Risjoniem toegevoegd bij invoeging van pjoetiem (zie....) van geola als slottekst na de 'geolot' vlak voor 'ga'al Jisraeel'.

Maar ook in deze noesach was er bij de Asjkenazische Risjoniem geen plaats voor de woorden 'Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisraeel'.

In Frankrijk vonden de woorden 'Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisraeel' wel ingang in de siddoeriem maar beide grondleggers van de oorspronkelijke Asjkenazische minhag, Rabbi Jehoeda hechassied (4977) en

Rabbi Eliezer uit Worms, de auteur van de 'Rokeach' (4997) vermelden, dat dit een 'Franse fout' is en leggen dit ook op Kabbalistische wijze uit.

Het geheel van het tekstfragment vanaf 'Tsoer Jisraeel' tot en met 'ga'al Jisraeel' moet 14 woorden en 60 letters bevatten omdat op de 14e nisan 2448 anno mundi 600.000 Joden uit Egypte bevrijd werden.

Uiteindelijk zou volgens de Noesach van de Ge'oniem uit Babylonië en de eerste Asjkenazische geleerden, de Pasoek Goalenoe niet gezegd moeten worden. Deze Pasoek werd wel gezegd in Spanje. De bron van deze Pasoek in de Tefilla is te vinden in een oud-Israëlische Noesach.

Volgens de Sefardische Minhag zegt men na de Pasoek "Hasjeem Jimloch Le'olam Va'ed" de Pasoek "Vene'emar Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisrael" en eindigt men met "Baroeh Atta Hasjeem Ga'al Jisraël". Volgens deze Noesach zouden de woorden "Tsoer Jisraël" überhaupt niet gezegd worden.

Middeleeuwse Frankrijk

Vele Joden uit het middeleeuwse Frankrijk, die als belangrijkste Mesora (traditie) de Asjkenazische hadden, hebben de Sefardische minhag overgenomen en toegevoegd aan de Asjkenazische Noesach. Ze voegden dus "Tsoer Jisraël" en ook "Goalenoe" in, omdat dit bij de Sefardiem aangetroffen werd. Frankrijk ligt tussen Spanje en Duitsland. Daarom zijn veel minhagiem van Frankrijk doorspekt met Duitse en Spaanse Minhagiem. Hetzelfde geldt voor "Goalenoe". Zo ontstond in Frankrijk een combinatie van de Asjkenazische en Sefardische minhag om alles tezamen te zeggen.

Toch was niet iedereen in de middeleeuwse Frankrijk het er over eens dat deze extra woorden "Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisraël" gezegd moesten worden. De grootste geleerde uit het middeleeuwse Frankrijk, Rabbi Ja'akov zoon van Rabbi Meir, bijgenaamd Rabbenoe Tam (4860-4935) paskende (besliste) dat deze woorden, "Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisraël", niet gezegd moesten worden.

De enige uitzondering hierop was in Duitsland Rabbi Meir, de zoon van Rabbi Jitschak Schatz, chazzan uit Worms, schrijver van de Pioet Akdamoet (4840). Maar Rabbi Jehoeda Hechasid uit zware kritiek op hem. Hij stelt "G'd beware ons dat hij dat ooit meende te moeten zeggen, want hij kende alle geheimen, Midrashiem en achtergronden van de gebeden".

Mengsel

Aan het einde van de periode van de Risjoniem werden de Joden uit Frankrijk verjaagd en een aantal van hun Minhagiem kwamen in Oostenrijk, Polen en

Oost-Europa terecht. Bij gebrek aan een plaatselijke, oude Minhag is in Oostenrijk en Polen vaak een mengsel verspreid van Franse en Duitse Minhagiem.

Rabbi Mosje Isserles, bijgenaamd de Rema (4280-5332) stelt vast, dat het in Polen de gewoonte is om Rabbi Jitschak Izik Pe'er na te volgen. Hij stelt, dat men in Tsoer Jisraël "Goalenoe" moet overslaan.

Redenen

In een aantal handschriften wordt nog opgave van redenen waarom men de pasoek "Goalenoe Hasjeem Tsewakot" moet overslaan. Rabbi Ja'akov Molin, bijgenaamd de Maharil gaf aan in de siddeer van de chazan van de Gemeente Worms, dat men veertien woorden in Tsoer Jisraël zou moeten zeggen. Dit kan alleen gerealiseerd worden zonder toevoeging van Goalenoe.

Rabbi Ja'akov Emden schrijft in zijn Siddeer dat Goalenoe door de Asjkenaziem niet gezegd wordt maar dat dit geen goede basis heeft. Hij vindt dat men het wel moet zeggen.

Sjabtai Tswi, de valse Masjiach

Rabbi Sjelomo Zalman Geiger, auteur van Divree Kehilot (6552- 6638) schrijft dat de ware reden voor het weglaten van Goalenoe is, dat in het jaar 1666 Sjabtai Tswi zich geopenbaard heeft als valse Masjiach, 'een hoogmoedig man die zei dat hij de Messias zou zijn'. Hij werd omgeven door leugenaars, maar sommige grote geleerden hechten waarde aan zijn woorden. Men wilde bewijzen uit de Profeten, dat Sjabtai Tswi inderdaad de verlosser was, die de Joodse ballingen zou inzamelen. In het dawwennen wilden zijn aanhangers deze pasoek "Goalenoe" verbinden met Tsewakot Sjemo om daarmee aan te geven dat de tweede naam van Sjabtai Tswi daarin aangeduid werd (Tsewakot zou het meervoud zijn meervoud van Tswi).

Hint

Het werd door sympathiserende chazzaniem op heel bijzondere wijze voorgedragen alsof er stond "G'd, onze Verlosser, zijn naam, dwz. die van Sjabtai Tswi, is Tsewakot, als hint naar de valse Messias.

De oude Asjkenazische gemeenten weken niet af van de Noesach van hun voorouders, of ze wel of niet de achtergronden of redenen ervan begrepen. Maar in nieuwe kehillot was er geen duidelijke Mesora (overlevering) en sloop soms de Poolse Minhag om wel Goalenoe te zeggen, binnen. In Mainz, waar veel

vervolgingen en pogroms waren, en de traditie verzwakt was, werd de Minhag aanvaard om wel Goalenoe te zeggen.

Zestig letters

De Joodse inwoners van Mainz gebruikten veel Siddoeriem, die in Polen en Bohemen waren gedrukt en Rabbi Josef Jozpa Sjammasj, de schrijver van “Minhagiem van de gemeente Worms” merkt op, dat men geen 'Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisraël' zegt, zoals het in de Praagse en Poolse Siddoeriem gedrukt is, omdat er 60 letters moeten zijn in Tsoer Jisraël tegenover de 60 letters waarmee de Tora geschreven zijn: “Dit is mijn opvatting volgens de Asjkenzasiche minhag”.

Ook in de grote Joodse gemeente Frankfurt am Main, die altijd zeer precies de oude tradities in acht heeft genomen, heeft men de oorspronkelijke Asjkenazische Minhag vastgehouden.

Hollandse minhag

In vele uitgave van de Rodelheim Siddoer, die bekend staan onder de naam Sefat Emet, is de Pasoek “Goalenoe” tussen haakjes ingevoegd. Met een sterretje wordt aangegeven dat hetgeen tussen haakjes staat in Frankfurt am Main niet gezegd werd. De indruk werd gewekt dat dit een speciale minhag van Frankfurt zou zijn, maar dat is zeker niet het geval. Deze Noesach was de traditionele, oude Asjkenazische Minhag in Noord-Italië, Griekenland en Holland. In het Sefer Haminhagiem van Amsterdam staat: “We zeggen geen Goalenoe voor Ga'al Jisraël”.

Rabbi Jehoeda Hechassid schrijft: “hier maken de Fransen een grote fout, want ik heb gehoord dat zij in Tsoer Jisraël “Goalenoe Hasjeem Tsewakot Sjemo Kedosj Jisraël” toevoegen. In Tsoer Jisraël staan 14 woorden en 60 letters tegenover de 600.000 mannen tussen de 20 en de 60, die uit Egypte werden bevrijd op 14 Nisan 2448.

Veertien Godsnamen

Zo ook vind je in VaJosja (Sjemot hoofdstuk 14) veertien Godsnamen. Verder worden veertien Godsnamen vermeld in de Tien Geboden vanaf Anochie (Sjemot hoofdstuk 20). Dit betekent, dat ze uit Egypte alleen maar verlost werden in de verdienste dat zij tot zo een hoog niveau stegen, dat zij de Sjirat hajam, het lied bij de zee, op een hoog profetisch niveau konden uitspreken.

Veertien maal Hasjeem Elokee Jisraël

Ook de Tora kregen de Joden in de verdienste van de veertien Godsnamen, die in de Tien Geboden vermeld worden. Alle 613 ge- en verboden zijn

geïncorporeerd in de Tien Geboden. Rabenoe Sa'adja Gaon legt dit uit in zijn Azharot waarbij duidelijk werd gemaakt hoe alle andere Mitswot zich verhouden tot de Tien Geboden. Daar tegenover vind je veertien keer de term Hasjeem Elokee Jisraëel in het boek Jirmijahoe.

Dit duidt erop dat Jirmijahoe de Joden heeft verweten dat zij ontrouw waren aan G'd en Zijn woorden achteloos naast zich neerleggen: "Weet dat jullie het niet waard waren om verlost te worden uit Egypte op 14 Nissan. Enkel vanwege de verdiensten van Ja'akov werden jullie uitgevoerd om de belofte die G'd hem gedaan had, te vervullen. Daarom staat er "toen zag Jisraëel de grote "hand" (de grote hand wijst op het zweren van de belofte aan Jisraëel, dwz. Ja'akov, die voorvader was van het Joodse volk)".

Veertien keer de Godsnaam Elokiem in de negentien pesoekiem van de drie Aartsvaders

De Chachamim hebben uitgelegd, dat met het het woord Jisraëel Jisraëel Saba bedoeld werd. Er bestaat een meningsverschil over de vraag wie hier bedoeld wordt. Sommigen zeggen dat hier Avraham Avinoe mee bedoeld wordt. Anderen stellen echter, dat hiermee Ja'akov Avinoe wordt bedoeld.

En zo zul je veertien keer de Godsnaam Elokiem in de negentien pesoekiem in de Choemasj waar de drie aartsvaders tezamen worden genoemd. Dat betekent dat wij in de verdiensten van onze voorvaders verlost zijn uit Egypte.

Toen Koning Sjelomo de grote liefde van onze voorouders zag, heeft hij in zijn tefilla veertien keer de woorden Sjeem, Sjemi, Lisjmecha en Lesjeem in Divree hajamim, de Kronieken vermeld.

Zo staat in het boek Jehosjoea veertien keer Hasjeem Elokee Jisraëel. Jehosjoea zei tegen de Joden: "Weet dat jullie eigenlijk niet op eigen kracht en verdiensten verlost zijn uit Egypte en naar Israëel zijn gebracht. Dit gebeurde alleen in de verdienste dat jullie G'ds Majesteit zouden aanvaarden". Daarom staat er: "Toen zei Jehosjoea tegen het hele volk `zo zei Hasjeem, de G'd van Israëel, aan de overkant van de rivier woonden uw voorouders" (Jehosjoea 24:2).

Zestig Traktaten

Rabbi Jehoeda Hechassid gaat hier nog veel verder op in, maar we kunnen dit verder niet allemaal opschrijven. De 600.000 mannen tussen de 20 en de 60, die bevrijd zijn uit Egypte, zijn de bron geweest voor de 60 letters in Tsoer Jisraëel om daarmee aan te geven dat de Joden enkel bevrijd zijn uit Egypte in de verdienste dat ze de Tora zouden ontvangen, die met 60 letters is geschreven, hetgeen we kunnen zien als wij alle letters van het alfabet volledig uitschrijven. Daartegenover zijn er in de Talmoed 60 traktaten om daarmee duidelijk te maken dat net zoals wij van berg Sinaï de Geschreven leer hebben gekregen, die

met 60 letters is gegeven, wij ook van de berg Sinai de Mondelinge leer hebben gekregen, die uit 60 traktaten bestaat.

Zestig niveaus in Gan Eden

Zo bestaan er ook zestig niveaus in Gan Eden, het Paradijs om daarmee aan te geven dat Gan Eden alleen maar bestemd is voor de mensen, die de Geschreven leer, die gegeven is met 60 letters en de Mondelinge leer, die gegeven is in 60 traktaten, uitputtend beoefenen. Daartegenover staat in Choemasj 60 keer het woord Tora en Torot. Daartegenover vind je 60 componenten in de armen en 60 componenten in de benen, om je te tonen, dat de armen en benen alleen maar geschapen zijn om de woorden van de Tora uit te voeren. Daartegenover zul je ook 60 keer de letter *ו* vinden in de Ma'asee Bereesjiet, het scheppingsverhaal tot de zesde dag. Rabbi Jehoeda Hechassid geeft nog veel andere betekenissen en toespelingen aan maar we kunnen hier niet allemaal op in gaan.

Conclusie: “Degene die Goalenoe Hasjeem Tsewakot toevoegt, maakt een fout”. Einde citaat.